

Korhoset rautalampilaisina maanmiehinä 1500–1700-luvuilla

Veijo A. Salonheimo (julkaistaan tekijän luvalla)

Rautalammin Korhosten historia liittyy eroamattomasti koko Rautalammin pitäjän historiaan joka vaiheessa. Ensimmäinen Korhonen ilmestyy pitäjään samaan aikaan muun varhaisemman asutuksen kanssa, suku raivaa, raataa, kasvaa ja kärsii naapureiden tavoin, ja väestön lisääntyessä tapahtunut yhteiskunnallinen jakaantuminen talollisiin ja tilattomiin saa esimerkkejä Korhostenkin joukosta.

Ensimmäinen asiakirjoissa mainittu suvun edustaja oli Tuomas Korhonen, joka esiintyy vuonna 1560 eräluettelossa Vekaraniemessä yhdessä Pietari Huuskosen ja Antti Tervosen kanssa. Todennäköisesti kuitenkin vain Tervonen ja Korhonen elivät lähellä Vekaraniemessä, kun taas Huuskonen oli jo silloin Sonkarinsaaren kylässä Vanhalan paikoilla.

Mistä tämä ensimmäinen Korhonen oli kulkeutunut tänne? Kysymyksen tarkka selvittäminen ei ole mahdollista, sillä Korhoset olivat jo ensimmäisten veroluetteloiden syntyessä levinneet miltei kaikkialle Savoan, eniten kuitenkin Mikkelin ja Pieksämäen tienoille. Etunimistäkään ei ole apua, sillä Savosta ei löydy vuonna 1541 yhtään Tuomas Korhosta. Sen sijaan Jääsken suurpitäjässä (Viipurin pohjoispuolella) eli Olli Korhonen, jonka kaimoja ilmestyi Rautalamillekin saman perheen piirissä vuosisadan lopussa. Saattaa siis olla niin, että Rautalammin ensimmäinen Korhonen tuli Jääskestä, kaiketi pakoon 1550-luvun hävittäviä rajasotia.

Tuomas Korhonen valitsi talonpaikan Penterintaipaleesta, Isveden ja Niiniveden väliltä, jossa oli oivalliset mahdollisuudet kalastukseen, ja johon halla ei pystynyt haittaamaan viljelystä. Niinpä talo vaurastui nopeasti, ja vuonna 1571 tapaamme talon pitäjän kymmenen varakkaimman talon joukossa. Se omisti kaksi hevosta, viisi lehmää, nuorta karjaa kolme päätä, viisi lammasta ja kaksi sikaa. Viisitoista vuotta myöhemmin näyttää vauraus saavuttaneen huippunsa, sillä silloin mainitaan karjan olleen kokonaista 11-päinen, peltoa oli parisen hehtaaria ja niittyviljelyskin alussaan.

Tästä alkoivat kuitenkin vaikeat vuodet. Pohjoismaainen 25-vuotinen sota rasitti yhä tuntuvammin lisääntyvinä veroina, joiden kannossa ei voitu ottaa huomioon vuodentulon vaihteluja, ja talonpoikien varallisuus väheni tuntuvasti. Niinpä Korholassakin kylvömäärät laskivat vuosina 1586–1589 2 tynnyristä 6 kapasta eli noin 3 hehdosta yhteen tynnyriin. Kun sitten pian nuijasodan jälkeen seurasi ankara katoaika 1600-luvun ensimmäisinä vuosina, kylvömäärä väheni vielä kolmanneksella 20 kappaan.

Seuraavina vuosina, kun sotarasitus helpotti, Korhola pääsi uudelleen jaloilleen. Samaan aikaan suvun toiminta-alue laajenikin, kun Tuomaan pojanpoika Olli Lemetinpoika asettui isännäksi Kerkoonjoensuun Paanalaan. Selvimpänä vaurastumisen merkinä oli kylvömäärän kohoaminen vuonna 1620 kahteen ja puoleen tynnyriin. Karjalukukin oli lisääntynyt neljään eli kaksinkertaistunut vuodesta 1604 alkaen.

Kustaa II Aadolfin aloitettua pitkälliset sotansa merien takana tuntui paine Rautalamillakin verotuksen ja sotaväenottojen muodossa. Niinpä kylvömäärät pysyttelivät 1630-luvulla kahden tynnyrin alapuolella ja karjaluku kolmena. Ollikin joutui vaikeuksiin Paanalassa, joka autioitui kokonaan vuoden 1633 jälkeen.

Sotaväenotot tuntuivat Korholassakin, jossa oli miesväkeä varsin runsaasti niihin aikoihin. Paavo Lemetinpojalla oli näet kokonaista kuusi poikaa, joista kaksi joutui sotaväen luetteloihin. Toinen, Paavo, pysyi jatkuvasti palveluksessa pieniä väliaikoja lukuunottamatta, kun taas Olli joutui lähtemään vain tilapäisesti. Likikään kaikkia miehiä ei näet kerralla otettu palvelukseen, vaan ainoastaan kolmannes. Tämän osan palveltua aikansa vapautettiin se vähitellen, ja uusia miehiä otettiin tilalle. Lisäksi Rautalammin miehet palvelivat tavallisesti Viron ja Liivinmaan linnojen varusväessä, niin ettei sotaväkeen joutuminen välttämättä merkinnyt varmaa hengenmenoa. Vasta 1640-luvulla Hämeen jalkaväkeä käytettiin Saksassakin, ja Paavo Paavonpoika lienee joutunut tekemään sen matkan, ehkäpä hän jäikin sille tielle.

Lähinnä kai sotarasituksen takia ja sotaväenoton pelosta tapahtui juuri tuohon aikaan suvun ensimmäinen merkittävä jakautuminen, kun Perttu Paavonpoika erosi kotitalalta siirtyen Vaajasalmelle

1640-luvun alussa ja Lemetti Paavonpoika asettui Vesannon länsirannalle Antti Raatikaiselta jääneeseen autioon taloon, jonka ensimmäinen asukas oli alussa mainittu Huuskonen ja josta muodostui Iso-Korhola eli nykyinen Vanhala. Yksi pojista, Lauri, pakeni epäilemättä sota väenottoa aina. Inkerinmaalle asti. Mutta sielläkään ei ollut hyvä olla, kun 1650-luvulla alkoi sota Venäjää vastaan. Niinpä Lauri palasi takaisin vuonna 1653 ja asettui Pertun luo Vaajasalmelle.

Tämä mieskato oli turmiollinen Penterintaipaleen talolle, joka alkoi taantua vähitellen. Se jäi Ollille ja hänen kolmelle pojalleen Ollille, Paavolle ja Pietarille. Nämä asuivat yhdessä ja vielä heidän poikansakin, Olli-kaimakset ja Pietari Pietarinpoika, kunnes talo joutui Suuren Pohjan sodan paineessa vieraille, Huttusille, ja Olli Paavonpoika muutti vuonna 1713 Jauhomäkeen Pieksämäen puolelle.

Penterintaipaleessa asui siis oikea suurperhe ainakin aika ajoin. 1600-luvun alkupuolella oli talossa kuusi poikaa, joista ainakin kolme perheellisiä. Ollinpoikien ja heidän poikiensa aikana tuli vielä uusi jäsen lisää, kun Lauri Paavonpojan poika Matti tuli Vaajasalmelta taloon epäilemättä kotivävyksi. Matti oli talon isäntänäkin Olli Ollinpojan palveluksessa sotamiehenä vuosina 1680–1694. Viimeksimainitun päästessä "siviiliin". Mattin poika Matti astui vuorostaan sotaväkeen ja oli ensimmäisenä sotamiehenä Kerkojoensuun ruodulla, sittenkun vakinainen ruotujakolaitos astui voimaan vuonna 1696.

Penterintaipaleen Korhosten hävittyä kiintyy päähuomio Sonkarinsaaren sukuhaaraan, joka vuorostaan ryhtyi nopeasti leviämään. Voimakkaasti niin maan- kuin tupaviljelystäkin harjoittaneessa talossa ei näet ajan oloon riittänyt tilaa kaikille pojille, vaan oli tarpeen jakaantua. Tähän tarjoutui oivallinen mahdollisuus 1600-luvun lopulla, kun lukuisia taloja autioitui jatkuvien sotaväenottojen, raskaan verotuksen ja etenkin suurten kuolonvuosien 1695–97 johdosta.

Ensimmäisenä lienee lähtenyt liikkeelle Vanhalan Lemetin pojista Mikko, joka asettui Hautalahden kylään. Talon peri häneltä keskimäinen poika ja isän kaima kahden toisen veljen joutuessa muualle. Myöhemmin 1700-luvulla talo jaettiin ja toinen puolikas siirrettiin Hautamäkeen. Tämä on toinen Korhosten raivaama talo Penterintaipaleen jälkeen.

Mikon pojista vanhin, Sippo, teki ensin hyvät naimakaupat ottamalla emännäkseen pitäjän nimismiehen Tahvo Toikkasen tyttären Särkisalosta, vieläpä pääsi muutamaksi vuodeksi kotivävyksikin. Yhteiselämä ei liene kuitenkaan sujunut itsetietoisten Toikkasten kanssa, sillä Sipokin oli tietysti Korhosena miestä mielessään, ja Tahvon poikien kasvettua miehen mittaan sai kotivävy lähteä.

Sitten tapaamme Sipon Siikakoskella Pynnölän isäntänä Isonvihan aikana, josta hän muutti rauhan tullessa Kärkkäälän Hannulan naapuriin. Siihen syntynyt uusi Korhoskeskus, Korhola nimeltäänkin, jäi hänen poikansa Paavon haltuun, ja suvun lisääntyessä asutuskin levisi, kun Korholaa jaettaessa perustettiin uusi talo Palomäkeen.

Hannulan-Korholasta kehittyi pian mahtava talo, ja sen isännät saavuttivat vaikutusvaltaa omassa pitäjässä, vieläpä ulkopuolellakin. Niinpä Sipon samannimisen pojanpojan poika Ero nimitettiin lautamieheksi vuonna 1794 isän vielä ollessa isäntänä, ja vuonna 1800 hänet valittiin Rautalammin tuomiokunnan edustajaksi valtiopäiville, joka sinä vuonna pidettiin Ruotsissa Norrköpingin kaupungissa. Tämä matka kesti kaikkiaan viidettä kuukautta. Menomatka tapahtui talvella 1800 Kuopion ja Tornion kautta, siis Pohjanlahden ympäri kiertäen, kun meren yli ei ollut pääsyä. Valtiopäivät kestivät 98 päivää, siis yli kolme kuukautta, ja sinä aikana ehti kesäkin tulla, niin että Ero pääsi kotiin Tukholman ja Turun kautta.

Vanhan Sipon toinen poika Heikki joutui lähtemään kotoaan ja muutti vuonna 1739 kotivävyksi Kärkkäälän Hännilään. 16 vuotta myöhemmin tila jaettiin ja Mikko sai toisen puolikkaan haltuunsa. Isossajaossa muodostettiin Hännilästä kaikkiaan neljä kantatilaa, joista ainakin kaksi oli Korhosten perustamia. Toinen näistä oli Murtomäki.

Kaikista Sipon jälkeläisistä ei kuitenkaan ollut pysymään tilallisten säädystä, vaan jo toisessa sukupolvessa jouduttiin torppareiksi, kun nuoremmille pojille jaettiin kotitalta torpparinpaikkoja. Sortuipa eräs Sipon omistakin pojista loisen asemaan, yhteiskunnan alimmalle portaalle. Tämän Juhon pojista kaksi ei jaksanut etsiä toimeentuloa kotipitäjästä, vaan muutti Pohjanmaalle. Keskimäinen taas, Paavo, otti pestin sotamieheksi vuonna 1766 ja palveli kuutisen vuotta Ruotsin kruunua. Hänen sotilastorpissaan oli sijaa vanhemmillekin lopuksi ikäänsä. Nuorin poika Juho palasi luultavasti aikanaan

maailmalta ja palveltuaan aikansa renkinä Hanhitaipaleen rälsstitilalla pääsi lampuodiksi naituaan entisen lampuodin lesken.

Eräs Sipon pojista, Tuomas, valtasi uusia alueita Korhosille asettumalla torppariksi Istunmäkeen. Hänen lapsiaan ja muita perillisiä eli sitten torppareina ja renkeinä siellä sekä Pakarilassa.

Hautalahden Mikon toinen poika Eero esiintyy kotitalon isäntänä vuosina 1698–1705, mutta sen jälkeen lienee isän ja pojan kesken syntynyt erimielisyyttä, sillä Eero joutui muuttamaan kotitalon maille perustettuun torppaan. Hänen poikansa muutti Riitlammin Tossavalaan yhtiömieheksi ja pääsi aikaa myöten isännäksikin jättäen talolle Eerikkalan nimen. Nuorin Hautalahden pojista, Lemetti, siirtyi Kerkonjoensuun kylään todennäköisesti toppariksi.

Pienenä näytteenä 1700-luvun taloudenpidosta esitettäköön tässä Riitlammin Eeron ja sotamies Juho Jerfin torpparisopimus vuodelta 1783. Torpan paikka oli katsottu Kolunniemen maalle ja Jerf sai 7 vapaavuotta sen kunnostamiseksi. Sitten oli maksettava vuokraa 2 riksiä ja 52 killinkkiä sekä tehtävä suutarintyöt. Talossa oli tarvis rahaa ja suutaria, ja niitä puutteita peitettiin tällä tavoin.

Hautalahden Korhosista näyttää olleen mahtavin Mikon samanniminen pojanpoika. Isän kuoltua hän liikkuvana miehenä hankki koko talon nimiinsä, mutta tästä ei hänen setänsä, joka oli edelleen samassa pesässä, pitänyt vaan vaati itselleen kolmanneksen talosta. Tämä onnistui kamarikollegion purettua Mikon isännyyttä koskeneen maaherran päätöksen.

Sitten Mikko ryhtyi hankkimaan perintöoikeutta tilaan. Tuohon aikaanhan ja aikaisemmin suurin osa Rautalammin taloista oli kruunun luontoisia, joihin itsekullakin isännällä oli vain nautintaoikeus. Siitä taas määräsi maaherra. Käytännössä tosin tilat periytyivät isältä pojalle ilman muuta, ja niitä ostettiin ja myytiin, mutta kruunu voi halutessaan erottaakin asukkaan ja asettaa tilalle toisen.

Polttavimmaksi tämä maanluontokysymys muodostui 1700-luvun loppupuolella, kun kruunun toimesta ryhdyttiin muodostamaan uutistiloja entisten tilojen takamaille. Kruununtilojen osalta tämä kävi ilman muuta päinsä, mutta perintöluontoinen maa ei ollut niin vain asutettavissa isännän luvatta. Säilyttääkseen valvontaoikeuden suunnattomiin tiluksiinsa talonpojat pyrkivät ostamaan tilansa perinnöksi varojensa mukaan, ja niin teki Mikkokin.

Tämä ei kuitenkaan ollut äidin ja veljien mieleen, vaan he vaativat Mikolta osuutta irtaimesta ja 2/5 tilasta, koska veljeksiä oli kolme. He väittivät perinnöksioston tapahtuneen yhteisillä varoilla, kun taas Mikko selitti hankkineensa sitä varten lainan omiin nimiinsä. Loppujen lopuksi todettiin Mikon todella omistavan tilan ja veljien olevan vain rengin asemassa.

Todennäköisesti välttääkseen uusia rettelöitä omien poikiensa kesken Mikko testamenttasi tilan vanhimmalle pojalleen Tahvolle, jonka kuitenkin tuli maksaa lunastuksena veljelleen Mikolle 33 riksiä 16 killinkkiä hopearahaa. Tahvolle kuului myös vanhempien elatus.

Mikko näyttää olleen rahamies, niin kuin jo hänen perinnöksiostohankkeensa osoittaa. Lainatut 200 hopeataalaria maksettiin aikanaan takaisin, ja muutenkin mies näyttää olleen tottunut liiketoimiin. Niinpä hän kuolikin palatessaan kauppatkalta Kokkolasta kevättälvella 1788

Palataksemme taas Vanhalan ensimmäiseen Lemettiin hänellä oli vieläkin poikia naapurin isännäksi. Niinpä seuraava järjestyksessä, Lauri, asettui Niiniveden itärannalle Juurikkaniemen maille jääneeseen autioon. Tästä syntyi niinkään Vanhalan sekä Hautalahden ja Kärkkälän Korholain veroinen voimakeskus aikaa myöten.

Laurilla oli kokonaista viisi poikaa, ja talo kävi tietenkin ahtaaksi. Kotitalo jäi vanhimmalle pojalle Ollille ja hänen perillisilleen. Toinen poika Paavo kuoli nälkäaikana vuonna 1709, joten hän ei ollut osilla talosta, mutta poikia oli vielä sittenkin sijoitettavaksi. Juho seurasi Sippo-serkkunsa esimerkkiä ja meni kotivävyksi Säkisaloon Kolarin taloon, mutta hän ei onnistunut yhtä hyvin kuin Sippo, vaan sortui loisen asemaan ja muutti Pakarilaan. Hänen poikiaan oli sitten torppareina, renkeinä ja joku ruotuvaivaisenakin.

Neljättä Laurin pojista onnisti parhaiten. Hän asettui näet yhtiömieheksi Juurikkaniemen Isoon-Tiitilään kohta Isonvihan päätyttyä ja otti talon tyttären toiseksi emännäkseen parikymmentä vuotta myöhemmin. Korhoset pääsivät näin Tiitiläänkin kiinni ja saivat osan talosta haltuunsa, kun suuri talo viimein jaettiin monipäisen perheen kesken.

Tiitilä oli kai jaettu Tiitisten ja Lauri Korhosen kesken jo kertaalleen, kun Laurin appi Samuli Tahvonpoika Tiitinen ryhtyi jakamaan omaa osaansa pojilleen. Hänen osallaan oli silloin peltoa viiden ohratynnyrin kylvöala eli nelisen hehtaaria, ja Korhosella lienee ollut saman verran. Tiitiset suunnittelivat jakoa siten, että toinen neljännes siirrettäisiin Tervolantaipaleeseen, joka kuului tilan maihin. Lauri ei kuitenkaan suostunut ilman muuta tähän jakoon katsoen kärsivänsä kaskimaissa, jos joutuisi luopumaan Tervolantaipaleen maista. Samoin vanhempi Tiitisen veljeksistä vaati tilanpuolikasta kokonaan itselleen. Nuorempi veli saikin tyytyä aluksi torpan paikkaan, joka sittemmin sai tilanosan oikeudet, mutta Korhosenkin osuus vähennettiin kolmasosaan koko talosta.

Tämä kolmasosa lienee jo silloin sijainnut Niiniveden länsirannalla nykyisessä Lassilansa. Tämän jako tuli ajankohtaiseksi vuonna 1775, kun Laurin pojan lesken uusi mies Juho Mikonpoika Rossi tarjosi jakoa vaimonsa langolle Lemetti Laurinpojalle. Hän halusi kuitenkin pidättää omaan osuutensa Hanhitaipaleen torpan nähtävästi talonpaikaksi. Torpassa oli jo silloin peltoa yhden tynnyrin kylvöala. Sen siihenastinen asuja Mikko Laurinpoika asettui puolestaan vastustamaan Rossin ehdotusta, sillä sen toteutuminen olisi merkinnyt hänelle lähtöä torpasta. Tämä oli hänelle sitäkin vastenmielisempää, kun hän oli jo yrittänyt saada torppaansa taloksi epäilemättä Lassilan tilanosana, ja niinpä kävi, että hän kuoli talollisena epäilemättä isonjaon autettua hänet itsenäiseksi isännäksi.

Tuonaikaisten tilallis-Korhosten varallisuudesta antanee jonkinlaisen kuvan Juurikkaniemen Korholan isännän Olli Laurinpojan pesäluettelo, joka tehtiin vuonna 1771 hänen hankkiessaan jakoa lastensa kesken. Jaossa oli vain irtaimisto, sillä tila oli vielä kruununluontoinen. Painoonsa nähden arvokkainta oli vaski, jota oli vanha rikkinäinen viinapannu sekä 4 naulaa painava kattila. Rautakalustossa edustavat metsästystä. ketunraudat ja teräsjouset, jota käytettiin oravanpyynnissä. Viikatteista erotettiin omaksi nimikkeekseen särvinviikate, jolla epäilemättä emännät näyttivät ruohoa lehmille hauteeksi. Sirpejä oli neljä ja saman verran kaskenviertokoukkuja. Puusepän työkalustoa edusti taltta, näveri ja vuolurauta. Haahlat ja käsikivet kuuluivat välttämättömänä osana kotitalouskalustoon. Hevosia oli kaksi, lemmiä 9, hiehoja 3, yksi mullikka ja 10 lammasta. Naisten puolelle kuului myös kaksi pirtta, kun taas nuotta ja kolme venettä edustivat miehisiä toimia.

Juurikkaniemen Korholan Laurin nuorin poika Mikko jäi kotoaan kai huonommalle osalle, sillä hän kelpasi vain torpparille kotivävyksi naidessaan kerkonjokelaisen torpparin Juho Matinpoika Ikäheimosen tyttären Kaarinan. Hänen poikiaan eli sitten torppareina Saikarin Ruokoniemessä. Juho asui itse Ruokoniemessä, kun taas Fredrikin torpan nimi oli Ruokolahti. Molemmat menettivät kuitenkin nämä asumuksensa isossajaossa, sillä Kerkonjoensuun kantatiloja jaettaessa tilanosia siirrettiin näiden torppien paikoille.

Juhon torppaan tuli siten yksi osa Utrialaa eli nykyistä Paanalaa. Häneltä jäi siihen pirtti, sauna, kaksi navettaa, kolme aittaa, verkkotalas, sikala, talli, riihi ja lato. Viljelykset käsittivät 2½ tynnyrin kylvöalan peltoa ja 20 kuormanalaa niittyä. Juho joutui muuttamaan Tuomas ja Niilo Utriaiselta tieltä ja sai uuden torpanpaikan Naulansyvästä saman tilan mailta. Fredrikin torppaan muutti Tahvo Paananen samalta Paanalan tilalta. Kolmaskin Korhosten, Matin ja Laurin, asuma torppa [oli] Ruokoniemessä ja [se sai] talollisia uusiksi asukkaikseen. Se oli vielä vauraampi kuin Juhon torppa 7½ ohratynnyrin kylvöalan peltoineen ja 55 kuormanalan niittyineen.

Isonjaon torppareille aiheuttama hankaluus ei siis ainakaan Juhon tapauksessa tuonut mukanaan alaspäinmenoa yhteiskunnan portailla, niin vaikeata kuin varmaan olikin lähteä kotoa, jossa oli asunut 28 vuotta. Kylän asiana oli korvata muuttokulut, ja korvauksen turvin pääsi alkuun uudellakin paikalla.

Fredrikiä onnisti vieläkin paremmin, sillä hän sai isossajaossa nimiinsä uudistilan Koipiniemestä Konneveden itärannalta ja pääsi vähitellen talonisännäksi. Vuonna 1797 hän kuitenkin tunsu itsensä vanhaksi ja luovutti talonsa pojilleen syytinkiä vastaan. Tämä elatusvelvollisuus käsitti 4 tynnyriä viljaa puoliksi ohjaa ja ruista sekä isälle että äidille ja molemmille yhdessä 8 kappaa herneitä, kaksi leiviskää suolakalaa ja yhden lehmän rehut.

Palatkaamme taas Vesannon Vanhalan vaiheisiin. Talo jaettiin siis Paavo Lemetinpojalle, jolla oli kolme poikaa: Tuomas, Lemetti ja Paavo eli yhtä taloa varten kaksi liikaa. Asia järjestettiin siten, että vanhin sai kotitalon, toinen hankkiutui kotivävyksi Sonkarin Raatikkalaan eli nykyiseltä nimeltään Ukkolaan, mutta kolmas joutui etsimään sijaansa Kuuhanaveden Viinikkalasta asti, jossa oli tarjona

kotiväyryn paikka ja pojan leski emännäksi. Niinpä Paavo eli aikansa kotiväyrynä ja isäntänäkin Viinikkalassa, kunnes poikapuolet vaurastuivat ottamaan talon haltuunsa. Pavon perheelle tuli silloin taas lähtö, mutta hätä keinot keksii. Miehen ikään ehtinyt Paavo Paavonpoika uudisti isänsä tempun ja nai Kärkkäälän Pesiäissalmen pojan lesken Kaarina Bystockin päästen siten taloon kotiväyryksi. Sitten hän asettui sukuineen Pesiäissalmen naapuriin Timolaan.

Sonkarinsaareissa oli siis suvun hallussa nyt kaksi vanhaa tilaa Korhola ja Raatikkala eli Vanhala ja Ukkola. Mutta perheiden pääluvun kasvaessa syntyi taas ahdinkoa, sillä vanhoja taloja ei ollut enää tarjolla suvun levitä niinkuin 1600-luvun lopulla. Pitäjän väkiluku kasvoi näet nopeasti, ja lisääntyvä väestö piti huolen kaikkien entisten talojen asumisesta. Niinpä oli pakko ryhtyä jakamaan taloja, niin vastenmieliseltä kuin se varmaan tuntuikin, sillä silloisten käsitysten mukaan kukin talo tarvitsi laajalti tiluksia kaskeamista ja eränkäyntiä varten. Sama pyrkimys tilojen säilyttämiseen jakamattomina tuli esiin jo Hautalahden sukuhaaran yhteydessä, kun oli puhetta perinnöksiöstöstä.

Vanhala jaettiin siis kaikesta huolimatta, jolloin Tuomaan pojista Paavo sai kantapaikan Ison-Korholan nimellä ja Matti rakensi kai Paavon avustamana Vähän-Korholan sen viereen. Iso-Korhola pysyi edelleen Paavon perillisten hallussa periytyen Mikolle, Paavolle ja Simolle polvi polvelta. Paavon toinen poika Lemetti joutui ensin torppariksi Siikalahteen, kunnes sitten isossajaossa hänen poikansa Paavo sai oman talon Humalapurolle.

Vähä-Korhola joutui sen sijaan pian vieraille. Matti oli kyllä pätevä mies paikallaan, vieläpä toimi lautamiehenäkin, mutta suvustaan poiketen ei onnistunut tupaviljelyksessä, sillä avioliitto jäi lapsettomaksi. Sen vuoksi hän jätti talonsa jo eläessään sisarensa miehelle Mikko Huttuselle.

Veljesten Paavon ja Matin asuminen naapuruksina näyttää sujuneen sulassa sovinnossa ja yhteistyössä. Yhteisinä pidettiin ainakin kolmea kapinetta. Piilukirves oli niistä ensimmäinen, sillä nähtävästi ei seinän veistämistä ollut niin paljoa, ettei sitä olisi saatu tehdyksi samallakin kirveellä. Jäänuotallakin lienee käyty yhdessä, sillä avannon tekoa varten oli vain yksi jääpiilu. Ja lopuksi mentiin pyhänä yhteisellä kirkkoveneellä kirkkoon.

Paavolla oli poikien lisäksi viisi tytärtäkin, jotka toimitettiin naimisiin asianmukaisesti. Kukin sai mukaansa lehmän ja lampaan elämän aluksi, niinkuin hyvä tapa vaati. Nuorelle parille annettiin lisälämpimiksi villavaippa, tyttärelle talvitamineeksi lammasturkki ja säilytyspaikaksi lukollinen arkku. Närhinsaloon naitu Liisa jäi ilman näitä kolmea viimeksimainittua parselia, mutta sai sensijaan tynnyrin ruista.

Talon elämästä voidaan päätellä vielä muutakin. Niinpä Paavo oli joutunut turvautumaan huonona vuonna pitäjänmakasiiniin ja saanut lainaksi puoli tynnyriä ruista. Laina oli maksamatta vielä hänen kuollessaan. Tämä ja muutamat vastaavat perunkirjoituksista saadut tiedot ovat ainoat lähteet, jotka kertovat Rautalammin ensimmäisestä lainamakasiinista, joka lienee toiminut muutamia vuosikymmeniä 1700-luvulla. Kun makasiinin perustamisesta tulee puhe 1800-luvulla, se esitetään aivan uutena asiana.

Vanhala näyttää olleen 1700-luvun lopulla varsin komea talo. Päärakennuksen muodosti iso pirtti, 16 kyynärää. nurkkien väliä ja seinissä 15 hirsikertaa, sekä sen yhteydessä vieraspuoli, jossa oli uusi lasitupa eli sali, kamari ja yläkerran kamari uloslämpiviine uuneineen ja kaksine lasi-ikkunoineen. Vieraspään alla oli kellari. Miespihaan kuului lisäksi pieni pirtti ja vielä pienempi aitta.

Tämä kaikui komeus tuprahti taivaalle heinäkuussa 1792 luultavasti emäntien lämmitettyä liiksi leivinuunia, sillä talon mukana paloi viiden kappan taikina. Lisäksi tuhoutui 8 leiviskää voita, 4 kappaa maltaita ja 5 naulaa humaloita, 15 kappaa hampunsiemeniä, 24 maitopyttyä täysineen, 40 kannua piimää sekä 32 lusikkaa nauriinsiemeniä. Kesävoit olivat siis vielä myymättä ja talveksi varattu piimääkin meni sivu suun. Lienevät syysnauriitkin olleet vielä kylvämättä, kun ne "syljettiin" tavallisesti heinäkuulla.

Vanhalassa eivät rakennukset ehtineet vanheta, sillä kuvattu talo oli ehtinyt seistä vajaat viisitoista vuotta tulipalon hävitettyä talon vuonna 1778. Silloin asumus oli huomattavasti vaatimattomampi. Korhosilla oli silloin osallaan kaksi tupaa, toinen 14 ja toinen 9 kyy nää nurkasta nurkkaan ja eteinen välissä. Samalla pahalla asuneella Heikki Huttusella oli vain tupa ja eteinen. Tämä palo oli varmaan lähtökohta Vanhalan lopulliselle jaolle Isoon- ja Vähään-Korholaan ja samalla uuden komeamman asuinrakennuksen tekoon säätyläistalojen mallin mukaan.

Siirrymme sitten Ukkolaan. Sen Lemetti-isännällä oli vielä suurempi huoli perillisistään kuin veljellään Vanhalassa, sillä hänellä oli kolme poikaa: Paavo, Risto ja Lauri. Paavo lienee joutunut vastahankaan isänsä kanssa, sillä hänen poikansa, taaskin kolme luvultaan, jäivät osattomiksi Raatikkalasta ja saivat torpanpaikat Vanhalasta. Talo jaettiin Riston ja Laurin kesken, ja jälkimmäinen muutti perheineen Siikalahden 1780-luvulla (Lemettilän eteläpuolelle).

Mutta poikia syntyi ja varttui jatkuvasti vaatimaan elintilaa, ja isät joutuivat yhä uudelleen entisen, yhä hankalamman kysymyksen eteen, miten saisi kullekin toimeentulon ja lopulta, kelle sen voi varata. Ukkolassa asia ratkaistiin siten, että vanhin poika Risto sai kotitilan, kun taas Paavo ja Tahvo saivat lähteä kotoa saaden mukaansa vain osan irtaimesta. Paavo lähti rengiksi Vesämäkeen ja painui lopuksi loisen asemaan ja vasta hänen poikansa Jaakon onnistui isonjaon jälkeen hankkia itselleen torpanpaikka Horontaipaleen kylästä. Tahvo taas asettui torppariksi Istunmäkeen.

Ristollakin oli useampia poikia, mutta aika ja katsomustapa oli silloin jo muuttanut talonpojan edellytyksiin nähden isonjaon ansiosta. Se näet opetti talonpojan turvautumaan entistä enemmän peltoviljelykseen rajoittaessaan kaskeamismahdollisuuksia. Tämä pani talonpojat ajattelemaan uudella tavalla talonjakoonkin nähden, ja isossajaossa pahoin pienityt kantatilat jakautuivat pian uudelleen yhä pienempiin osiin. Tähän oli epäilemättä oma syynsä silläkin, että kullekin tilalle pantu uusi manttaalivero oli niin raskas, että se oli pakko säilyttää useamman talon kannettavaksi jakamalla tila. Tämä oli omiaan tehostamaan maan käyttöä. Ukkolakin siis jaettiin Riston pojan Matin muuttaessa 1790-luvulla Vihtajärven eteläpäähän. Hän vei mukanaan myös kymmenkesäisen poikansa Paavon, jonka nimen yhteydessä Vihtajärvenkin nimi on tullut kuuluisaksi. (Tämä poika oli Vihta-Paavo, kuuluisa kansanrunoilija Paavo Korhonen).

Yksi Riston pojista, Lauri, pääsi taas taloon isännäksi hänen appensa Juho Huttusen luovuttaessa hänelle puolet Huuskolan tilasta sillä ehdolla, että Lauri eläisi yhtiössä appensa kanssa tämän kuolemaan asti. Lauri toi Huttusen pesään perintöosansa, joka käsitti 500 kuparitaalaria kaiketi tilan lunnaina, 5 tynnyriä rukiita ja saman verran ohria, lehmän, lampaan, viikatteen, sirpin, viertokoukun, auran, 7 naulaa painavan vaskikattilan ja kuuden kannun vetoisen padan.

Siikalahdessa oli edessä samanlainen pulma Lauri Lemetinpojalla, sillä hänellä oli neljä poikaa. Koska hänen mielestään talo ei sietänyt jakoa niin moneen osaan, hän jakoi sen vuonna 1776 vanhimmalle pojalleen Ristolle ja Lemetille siten, että edellinen sai kotitalon ja Lemetti piti muuttaa Siikaselkämään. Nuoremmat pojat Lauri ja Elias saivat osansa talosta rahana ja tehden Korhosen konstin menivät molemmat Vähä-Korholan Mikko Huttuselle kotivävyiksi. Elias sai Huttusen kuoltua kotitilan ja Lauri hankki talonpaikan Siikamäestä, siis melkein entisiltä kotipihoilta.

Siikalahden talonjako tuotti melkoista vaivaa jakajille itselleen, vieläpä sivullisillekin, sillä veljekset eivät saaneet toimitetuksi jakoa sovinnossa. Jaosta päätettiin vasta vuonna 1785. Päätöksen mukaan Lemetti sai muuttaessaan 15 vapaavuotta kaikista kruununrasituksista sekä samaksi ajaksi käyttöönsä kolmanneksen kaikista talon niityistä. Vanhoja ja uusia peltoja piti viljellä yhdessä siihen asti, kunnes uudispaikan viljelykset olivat yhtä hyvässä kunnossa kuin kantatilankin. Peltopinta-ala oli Siikalahdessa vielä vähäinen, ainoastaan 5 ruistynnyrin kylvöalaa eli runsaat kolme hehtaaria, mutta sitä voitiin laajentaa pohjoiseen päin samanvertaisella alalla. Niittyä oli 50 talvikuorman alaa ja raivauskelpoista aluetta oli saman verran. Siikaselkämän piti siis saada vastaavasti kolme hehtaaria sekä viljellä ja lannoittaa sitä niin kauan, kunnes se vastasi vanhaa peltoa.

Vuonna 1789 syntyi erimielisyyttä yhteisten peltojen viljelyksestä, kun Lemetti väitti Riston lannoittavan yhteistä peltoa vähemmän kuin hän itse, edellisenäkin talvena vain 12 kuormaa, vaikka hän oli tuonut sinne kaiken karjansa "tuotannon". Risto puolestaan väitti hoitaneensa lannoitusta enemmänkin kuin Lemetti, koska hänellä oli enemmän karjaakin, ja ilmoitti lannoittaneensa peltoa lisäksi kesällä ja syksyllä, jolloin se oli edullisempaa kuin talvella, niin kuin hän itse mainitsi. Tämä osoittaa, että Risto oli peltoasioissa aikaansa edellä, sillä yleisesti opittiin vasta 80 vuotta myöhemmin tietämään, että talvella hajotetusta lannasta vie keväinen sulamisvesi mehut mukanaan.

Samoilla syyskäräjillä Lemetti vaati vielä jakoa isävainajan itselleen varaamille huoneille, joita oli vierastupa, kamari ja aitta. Siikalahden oli nähtävästi yhtä komeasti rakennettu kuin Vanhalakin samaan aikaan.

Mutta riittäpä Ristollekin valittamista. Hän näet ilmoitti Lemetin kytäneen pelloksi paikan, joka oli isossajaossa määrätty hänelle miespihan tontiksi, ja kylvänyt siihen kaksi kappaa ohraa. Lemetti väitti, ettei tuo paikka ollut mikään piha, vaan sitä oli aina käytetty peltona.

Lisäksi Risto valitti Lemetin ottaneen hänen karjakujansa pelloksi. Karjakuja kasvoi epäilemättä hyvin ilman erikoista lannoitusta, niin kuin karjakujilla yleensäkin on tapana, ja Lemetti oli päättänyt ottaa hyödyn siitäkin.

Karjakujasta käsiteltiin myöhemminkin, kun se piti sijoittaa uuteen paikkaan. Lemetti aitasi jo osansa, mutta Risto asettui vuorostaan vastahankaan väittäen, että karjalla oli täysin vapaa ja vaaraton pääsy laiturille kujattakin pitkin kesantopeltoa. Tätä periaatetta hän näytti noudattaneen käytännössäkin, sillä Lemetti sai vuonna 1796 aiheen syyttää veljeään siitä, että tämä oli tallauttanut karjallaan hänen rukiinoraansa.

Riitojen välissä raivattiin uudispaikkaakin. Jo ensimmäisenä vuonna jakopäätöksen jälkeen Risto raivasi Siikaselkämään peltoa 10 ohrakapan kylvöalan eli 25 aaria. Lemetti vaati siitä heti osaa väittäen olleensa mukana sitä raivaamassa. Lopuksi pelto jäi kuitenkin Ristolle asian siinä vaiheessa ja Lemetti sai raivata itselleen saman verran peltoa.

Uudispaikan pellot saatiin kuntoon 10 vuodessa, ja lopullinen jako tapahtui 1795. Riidat eivät kuitenkaan loppuneet vielä tähän, sillä Risto ryhtyi vielä seuraavana vuonna kaskeamaan uudispaikan liepeillä, kaivoipa kaskeensa ojaakin 300 kynnärää eli 180 metriä. Lemetti valtasi tämän alueen pitäen sitä omanaan, koska se oli hänen puolellaan. Ristokin tunnusti tämän oikeuden ja vaati vain työpalkkaa.

Tämän jälkeen ei veljesten keskeisiä riitoja enää esiintynyt julkisuudessa, mutta sensijaan on mainittava heidän ja heidän torpparinsa Lemetti Lemetinpojan, Lemetilän haltijan suhteista. Torppa sijaitsi vähän pohjoiseen Siikalahden talosta ja joutui talonjaossa juuri rajalle. Tämän vuoksi pidettiin parhaimpana siirtää se syrjemmälle.

Lemetti-torpparin velvollisuudet taloon muodostuivat pääasiassa viljasta, niin kuin vuonna 1785 tehty sopimus osoittaa. Hänen tuli näet maksaa taloon kolmasosa pellon, kaskien ja niittyjen sadosta eli saman verran kuin yleensäkin maksettiin esim. kaskimaan vuokraa. Lisäksi oli tehtävä kuusi päivätyötä vuodessa vaadittaessa, Ehtoja on pidettävä tavallista raskaampina, sillä yleensä suoritettiin niistä torpista, joiden hallinnasta ei ollut erikoista sopimusta, vain maanosa.

Naapurisopu oli kai tässäkin suhteessa huononlainen sillä vuonna 1805 syntyi rettelöitä torpparin laiminlyötyä päivätyöiden teon neljältä vuodelta ja Lemetti Laurinpojan vaatiessa niistä korvausta kapen viljaa päivältä. Käypä päiväpalkka oli näet samansuuruinen. Torppari perusteli laiminlyöntiään sillä, että isäntä oli kieltänyt polttopuun oton mailtaan, vaikka oikeus siihen kuului torpparisopimukseen. Riita saatiin kuitenkin sovituksi.

Vielä on mainittava muutama sana Vaajasalmen Korholan vaiheista. Senkin isäntänä elänyt suku oli kauan elinvoimaista ja koko ajan talossa asui ainakin kaksi veljestä yhdessä. Isonvihan yli talossa pysyi Perttu Pertunpojan perhe, johon kuului kolme veljestä Pietari, Lauri ja Perttu. Isän kuoltua vuonna 1710 hoiti isännöityä ensin setä Risto, kunnes sodan päätyttyä mainitaan Lauri talon päämiehenä vuoteen 1729 asti. Hänen pojistaan Juho erosi talosta ja asettui torppariksi. Laurin jälkeen astui isännöityen veli Pietari, jonka jätettyä talon pojalleen Pietarille vuonna 1758 talo jaettiin tämän ja sedän Pertun kanssa. Tilanosat sijaitsivat yli 30 vuotta vierekkäin, kunnes isossa jaossa Pertun perheen tilanosa siirrettiin manterelle ja perustettiin nykyinen Koskela. Tämän jälkeen uudet kantatilat jakaantuivat pian uudelleen, ja Laurinkin pojat saivat omat talonsa.

Seuratessamme Korhosten suvun kasvua ja vähittäistä jakautumista eri yhteiskuntaryhmiin edellä käsiteltyjen yhdeksän miespolven aikana näemme tunnettujen suvun jäsenten ...

[Alkuperäinen Juhani Korhosen arkistosta löytynyt teksti jää kesken tässä. Se lienee kirjoitettu 1950-luvulla.]